

Черных 1956: Черных, П.Я. Очерк русской исторической лексикологии : Древнерусский период [Текст] / П. Я. Черных. – М. : Изд. Моск. ун-та, 1956. – 243 с.

Джерела

Банківська енциклопедія 1993: Банківська енциклопедія [Текст] / За ред. А. М. Мороза. – К. : Ельтон, 1993. – 329 с.

Воробйова, Молодід 1966: Воробйова, С.А., Молодід, Т.К. Російсько-український словник соціально-економічної лексики : понад 20 тис. слів [Текст] / За ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1966. – 341 с.

Ільченко 2012: Ільченко, О.А. Вербалізоване «обличчя» сучасного суспільства : Словник метафоричних словосполучень української преси (2000 – 2010 рр.) [Текст] / О. А. Ільченко. – Харків, 2012. – 198 с.

Загородній, Сліпушко, Вознюк, Смовженко 2000: Словник банківських термінів ; Банківська справа : термінологічний словник [Текст] / А. Г. Загородній, О. М. Сліпушко, Г. Л. Вознюк, Т. Р. Смовженко. – К. : Аконті, 2000. – 605 с.

Про Український Фонд Підтримки Підприємництва 2012: Про Український Фонд Підтримки Підприємництва [Текст] / [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://ufpp.kiev.ua/rinok-yevrovalyut/>. – Назва з екрана.

Франко 1984: Франко, І. Зібрання творів у п'ятдесяти томах. Наукові праці : т. 44-47. Т. 44 [Текст] /. – К. : Наук. думка, 1984. – С. 71-73, 163-180, 273-280, 295-313, 320-327 ; Т. 45. – К., 1986. – С. 39.

Яременко 2011: Яременко, С. Танго з граблями : регуляторна політика НБУ не гамує грошового голоду [Текст] / Тиждень. ua : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Economics/34008/>. – Назва з екрана.

Представлена периодизация терминологии украинского банковского дела; выделены языковые и внеязыковые факторы её развития. Исследована предыстория банковской терминологии; дана характеристика особенностям лексического состава терминологии банковского дела с момента возникновения научного знания до наших дней.

Ключевые слова: банковское дело, заимствования, научный стиль, период, термин, украинская терминология.

The division into periods of Ukrainian banking terminology is offered. The linguistic and extralinguistic factors of it development are chosen. The period before the origin of banking terminology is studied. The main signs of banking terminology lexicon from the moment of the scientific knowledge appearance to nowadays are described.

Keywords: banking, borrowing, period, scientific style, term, Ukrainian terminology.

Надійшла до редакції 22 вересня 2012 року.

Надія Мішина

УДК 81' 373.46 : 616-053.2

ДИФЕРЕНЦІЙНО-ПАРАМЕТРИЧНІ ОЗНАКИ МЕДИЧНОЇ ПЕДІАТРИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Схарактеризовано особливості медичної педіатричної термінології; встановлено основні кваліфікаційні ознаки і параметри означених термінів; визначено групи медичних педіатричних термінів за походженням, структурою, значенням.

Ключові слова: термін, медичний термін, педіатричний термін, диференційна ознака.

Особливе зацікавлення медичною педіатричною термінологією та гостра потреба її аналізу на сучасному етапі розвитку зумовлені змінами в логіко-поняттєвій підсистемі медичної терміносистеми. Означені зміни випереджають оновлення спеціальної підмови, що її обслуговує. Водночас активна синонімізація, що є властивою періоду становлення чи оновлення будь-якої термінології, дестабілізує медичну терміносистему, розхитує норму терміновживання. Усе це зумовлює необхідність своєрідної інвентаризації медичної педіатричної термінології, перегляду термінологічного й поняттєвого матеріалу для подальшого його унормування та кодифікації.

Важливими для вивчення історії формування медичної педіатричної термінології стали ґрунтовні дослідження з історії педіатрії в Україні, авторами яких є В.В. Акуленко, І.П. Вакалюк, Т.В. Лепеха, Н.П. Литвиненко, В.І. Лисенко, Г.П. Мацюк, Н.В. Місник, В.В. Німчук, А.Т. Слов'ягін, В.С. Терехова, І.П. Чепіга та інші науковці.

Для дослідження медичної педіатричної термінології використано теоретичні засади термінотворення й терміновпорядкування, викладені у працях українських (А.С. Д'якова, І.С. Квітко, Т.Р. Кияка, І.І. Ковалика, І.М. Кочан, А.В. Крижанівської, Т.В. Михайлової, Г.В. Наконечної, Т.І. Панько, В.І. Пілецького, Н.С. Родзевич, Л.О. Симоненко та інших) і зарубіжних мовознавців (Б.М. Головіна, В.П. Даниленко, Т.Л. Канделакі, В.М. Лейчика, Д.С. Лотте, О.О. Реформатського, А.Д. Хаютіна, С.Д. Шелова).

У численних і різноманітних дослідженнях знаходимо спроби вирішити як загальні, так і часткові теоретичні й практичні питання, пов'язані з українською медичною термінологією. Незважаючи на наявність такого загалу робіт, недослідженою залишається низка питань, пов'язаних з особливостями медичної педіатричної термінології, а отже, питання дослідження саме цього сегменту української лексики залишається **актуальним**.

Метою цієї статті є спроба окреслити диференційно-параметричні ознаки медичних педіатричних термінів.

Заявлена мета зумовлює необхідність розв'язання таких **завдань**: 1) визначити шляхи формування української педіатричної термінології; 2) виявити структурну й семантичну специфіку термінів у досліджуваному термінологічному просторі; 3) окреслити диференційно-параметричні ознаки педіатричних термінів.

Спробуємо відповісти на запитання: чи існують терміни, які обслуговують виключно педіатричну галузь, а, отже, чи доцільно виокремлювати педіатричні терміни в окремий таксон української медичної термінології. Для відповіді на поставлені запитання необхідним постає визначення диференційних ознак педіатричної термінології.

Теоретичне значення роботи полягає у виявленні структурної й семантичної специфіки термінів у досліджуваному термінологічному просторі. На основі теоретичних засад дослідження можливим постає подальший аналіз загальномедичної термінології, складником якої є педіатрична підсистема.

Практичне значення статті полягає в тому, що її результати використано в навчальному процесі – розроблено концепцію презентації української медичної клінічної термінології у рамках курсу ділової української мови для студентів-медиків педіатричного, медичного, фармацевтичного та стоматологічного факультетів Донецького національного медичного університету ім. М. Горького.

Наукова новизна роботи. На фоні відсутності комплексних досліджень медичної педіатричної термінології стаття є однією з перших в українському мовознавстві спроб дослідити терміносистему педіатрії як історично сформовану та функціонально розбудовану підсистему сучасної загальнонаціональної мови, що обслуговує комунікативні потреби суспільно важливої науково-практичної галузі. Теоретичні узагальнення, накопичений фактичний матеріал можуть бути використані для вироблення засад нормалізації сучасної підмови педіатричної галузі.

Стаття має практичне значення, оскільки на основі її висновків можливе подальше впорядкування й систематизація української педіатричної термінології, вироблення рекомендацій стосовно нормативного терміновживання у сфері професійного мовлення медиків.

Педіатрія – це вчення про дитячі хвороби, однак сьогодні це поняття значно розширило сферу свого вживання й охоплює не лише вчення про дитячі хвороби, але й про здорову дитину. Іншими словами, це анатомія, фізіологія, гігієна, патанатомія дитячого віку. Як самостійна клінічна дисципліна педіатрія сформувалась у другій половині XIX століття, хоча перші поради щодо лікування дитячих хвороб знаходять ще в трактатах старогрецьких лікарів. Значний внесок у формування та розвиток педіатрії як науки зробили у XVIII столітті англійські та французькі лікарі, тоді як майже на всій території України догляд та медична допомога хворим дітям надавалася народними цілителями: знахарками-акушерками, знахарками-повивальницями. Вважалося, що дитячі хвороби – це сфера діяльності не стільки лікаря, скільки знахарки.

Аналізуючи історію формування педіатрії як науки, можемо припустити, що українська педіатрична термінологія містить два шари термінів, що різняться за походженням: українські педіатричні терміни та іншомовні терміни з переважанням грецьких та вкрапленням англійських і французьких лексем.

Отже, першу групу педіатричних термінів становлять українські назви дитячих хвороб та станів, наприклад: *свинка (забушниця), кропивниця, кір, жовтянка, вітрянка, молочниця* тощо. Проте слід зауважити, що як педіатричні терміни використовуються не всі наведені назви, адже до багатьох українських існують іншомовні відповідники, наприклад: *свинка – паротит, молочниця – стоматит дріжджовий, грижа – кіла, дитяче місце – плацента* тощо.

До більш численної групи входять іншомовні терміни, що у своїй основі є або грецькими лексемами, або латинськими, наприклад: *алалія* (від грец. *άλalos* – німий), *аплазія* (від а... і грец. *πλάσις* – форма, утворення), *апное* (від грец. *ἀπνοος* – бездиханний), *анемія* (від грец. *αναμία* – безкрів'я), *анкілоз* (від грец. *αγκύλος* – кривий), *атрезія* (від а... і грец. *τρήσις* – отвір), *атренсія* (від а... і грец. *θρέσις* – живлення), *бронхіт* (від грец. *βρόγχος* – дихальне горло, трахея), *гестація* (лат. *gestatio*, від *gestare* – носити на собі), *дифтерія* (від грец. *διφθέριον* – шкірка, плівка), *рахіт* (від грец. *ράχις* – хребет), *стридор* (лат. *stridor* – шипіння, свист) тощо. Незначну частину педіатричних термінів можуть становити французькі (*акушер, коклюш*), німецькі (*перинатальний*), італійські (*скарлатина*) та інші за походженням терміни.

Педіатрична термінологія охоплює такі структурні типи – терміни-слова, терміни-складні слова і терміни-словосполучення.

Терміни-слова поділяємо на:

- непохідні слова, які на сучасному етапі не мають мотивації: *кір, анкілоз, рахіт, коклюш, стридор* та ін.;
- похідні слова. Серед термінів з похідною основою виокремлено суфіксальні (*вістина, пуповина, кропивниця* та ін.), префіксальні (*аплазія, атрезія* тощо) та суфіксально-префіксальні утворення (*перинатальний, дисбактеріоз* та ін.).

Терміни-складні слова. Специфіку сучасної української педіатричної термінології зумовлює наявність у її складі незначної кількості термінів-складних слів: складних найменувань понять педіатрії, утворених через об'єднання в одну лексичну одиницю двох чи більше основ або повнозначних слів: *крипторхізм, лейкодистрофія, фенілкетонурия, нейроревматизм* та ін. Утворення складних слів дають можливість повніше розкрити нові поняття.

Терміни-словосполучення. У педіатричній терміносистемі, як і в інших галузевих термінологіях сучасної української літературної мови, переважають терміни-словосполучення. Складені терміни є одним із основних засобів термінологічної номінації. Маючи те саме номінативне навантаження, що й термін, виражений словом, термінологізоване словосполучення є носієм синтаксичних відношень. З одного боку, термін-словосполучення має всі властивості терміна, характеризується наявністю дефініції, системністю, тенденцією до однозначності в межах певного термінологічного поля, відсутністю експресії, стилістичною нейтральністю, з іншого, – властивості словосполучення (є певною синтаксичною конструкцією, що складається з двох і більше слів на основі підрядного граматичного зв'язку). Терміносполучення, незалежно від лексико-граматичного категорійного складу та довжини, виражає функціонально одне термінологічне значення.

Аналіз досліджуваного матеріалу дав змогу виокремити такі типи аналітичних термінів:

– вільні словосполучення, в яких обидва компоненти є термінами: *скарлатинова краснуха, аналітична проба* тощо;

– зв'язані терміни-словосполучення, в яких компоненти, взяті ізольовано, в окремих випадках можуть виступати чи як терміни, чи як загальноживані назви: *синдром передчасної смерті дітей, пупкова грижа, вроджений стридор* і под.

Заслуговує на увагу внутрішня структура терміна-словосполучення як комплексної номінативної одиниці. Для термінології педіатрії характерними є як двокомпонентні номінативні словосполучення (*вітряна віспа, грибковий стоматит, вроджений стридор, адреногенетичний синдром, невrogenна анорексія, заглочний абсцес, пупкова грижа, скарлатинова краснуха, пупковий сепсис* та ін.), так і багатокомпонентні словосполучення (*асфіксія плоду у новонародженого, анкілоз верхнього суглоба, дисплазія тазостегнових суглобів, синдром передчасної смерті дітей (СПСД), бронхіальна астма у дітей, бронхіт гострий у дітей*).

Аналітичні терміни досліджуваної галузі побудовані на основі підрядного зв'язку – узгодження (*вітряна віспа, невrogenна анорексія* тощо.) та керування (*анемія у дітей, дисбактеріоз кишечника, анкілоз суглоба, дисплазія суглобів* і под.). Як зазначає І. Квітко, «аналітичні форми вираження понять здебільшого передують синтетичним і тому частіше трапляються в науках, термінологічні системи яких перебувають у стадії формування» [Квітко 1976: 11]. До таких наукових галузей, зокрема, належить і педіатрія, в субмові якої функціонує чимало термінів з великою кількістю складників.

Серед педіатричних термінів можна виокремити й групу складених термінів, що являють собою поєднання загальної і власної назви, наприклад: *хвороба Гейне-Медіна (поліомієліт), хвороба Гюнтера (еритропоетична порфірія), хвороба Осгуда-Шлаттера, синдром Дауна, синдром Патау, синдром Клайнфельтера, синдром Едвардса* тощо.

Таким чином, первинним у визначенні довжини терміна є його здатність бути цілісним позначенням наукового поняття, і тільки потім кількісне наповнення компонентами, бо в науковій сфері важливою є правильність, точність, легкість у сприйманні змісту терміна, а не його мовна лаконічність. Так, на думку В. Лейчика, вирішальним чинником, що визначає оптимальну довжину терміна, є лінгвістичний – довжина і структура лексичних одиниць, що переважають у відповідній мові в певну епоху [Лейчик 1981: 67].

З усього викладеного вище можна зробити такі висновки.

Українська педіатрична термінологія через особливості етапу становлення має два великих шари – власну українську лексику на позначення дитячих хвороб та запозичені терміни, що обслуговують ту саму сферу медицини.

Щодо структурних ознак українських педіатричних термінів можна зауважити, що особливих афіксів, які були б притаманними тільки означеній термінології, не існує. Для утворення педіатричних термінологічних одиниць використовуються всі ті самі афікси (як українські, так і іншомовні) й усі ті самі конструкції (складні слова, словосполучення), що й для решти вітчизняної термінології.

Особливості педіатричної медичної термінології можна зустріти тільки у сфері семантики, адже той чи інший знаковий набір використовується виключно для позначення назв хвороб (чи інших понять), що є притаманними саме тій віковій категорії, яку й обслуговує педіатр. Отже, є підстави виокремлювати педіатричну медичну термінологію в окремий таксон української медичної термінології.

Перспективи подальших досліджень визначаються потребою вичерпного аналізу концептуальної системи досліджуваної термінології, а також необхідністю з'ясування можливостей застосування теорії семантичних полів до термінологічних систем, поглиблення лінгвістичної характеристики таких понять, як упорядкування та унормування термінології.

Література

Арнаутов 1979: Арнаутов, Г.Д. Медицинская терминология [Текст] / Г.Д. Арнаутов. – София: Медицина и физкультура, 1979. – 943 с.

Борисенкова 2010: Борисенкова, Л.М. Морфологическая и семантическая деривация в когнитивном аспекте (на материале немецкого языка) [Текст] : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Лариса Михайловна Борисенкова. – Нижний Новгород, 2010. – 24 с.

Гинзбург 2006: Гинзбург, М. Стандартизуєчи українську термінологію, гатимо шлях до СОТ та ЄС [Текст] / М. Гинзбург // Ринок інсталяцій, 2006. – № 2. – С. 16-19.

Головин, Кобрин 1987: Головин, Б.Н., Кобрин, Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах [Текст] / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин – М. : Высш. шк., 1987. – 104 с.

Квитко 1976: Квитко, И.С. Термин в научном документе [Текст] / И. С. Квитко. – Львов, 1976. – 125 с.

Колесникова 2005: Колесникова, І. Іншомовне слово в національній термінології : За та Проти: (Погляди на роль чужомовної лексики) [Текст] / І. Колесникова // Українська мова та література. – 2005. – № 24. – С. 21-24.

Лейчик 1981: Лейчик, В.М. Оптимальная длина и оптимальная структура термина [Текст] / В. М. Лейчик // Вопросы языкознания. – 1981. – № 2. – С. 63-73.

Литвиненко, Місник 2001: Литвиненко, Н.П.; Місник, Н.В. Медичний термін у лінгвістичному аспекті [Текст] / Н. П. Литвиненко, Н. В. Місник. – К. : Здоров'я, 2001. – 176 с

Охарактеризованы особенности медицинской педиатрической терминологии; установлены основные квалификационные признаки и параметры данных терминов; определены группы медицинских педиатрических терминов по происхождению, структуре, значению.

Ключевые слова: термин, медицинский термин, педиатрический термин, дифференциальный признак.

The features of pediatric medical terminology have been characterized. The basic qualification characteristics and parameters of these terms have been established. The types of pediatric medical terms in origin, structure, and meaning have been determined.

Keywords: term, medical term, pediatric term, differential feature.

Надійшла до редакції 13 вересня 2012 року.